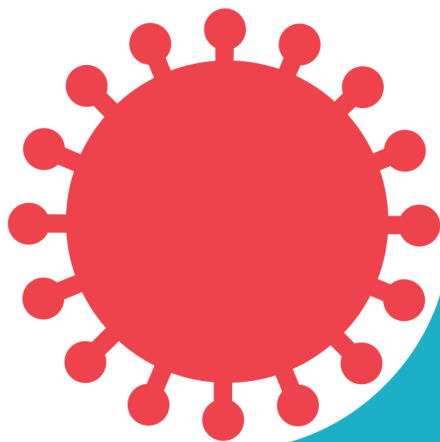

BILL GATES

Jan Melvil
publishing

JAK ZABRÁNIT DALŠÍ PANDEMII

„Se záplem, ale bez moralizování přináší Gates celému světu promyšlený apel ke sjednocení proti budoucím pandemiím.“

— Booklist

Bill Gates
JAK ZABRÁNIT DALŠÍ PANDEMII

Copyright © 2022 by Bill Gates.

All rights reserved including the right of reproduction in whole or in part in any form. This edition published by arrangement with Alfred A. Knopf, an imprint of The Knopf Doubleday Group, a division of Penguin Random House LLC.

Podle anglického originálu How to Prevent the Next Pandemic vydalo v edici Pod povrchem nakladatelství Jan Melvil Publishing v Brně roku 2023. Žádná část této knihy nesmí být nijak použita či reprodukována bez písemného svolení, s výjimkou případů krátkých citací jako součástí kritických článků a recenzí.

Překlad Jitka Jeníková

Odpovědná redaktorka Lenka Čížková

Jazyková redaktorka Vladimíra Škorpíková

Odborný redaktor Petr Koubský, Ondřej Volný

Redakční spolupráce Jitka Vlha Stříšková

Šéfredaktor Marek Vlha

Grafická úprava Stará škola (staraskola.net)

Sazba David Dvořák

Obálka Carl De Torres, David Dvořák

Jazyková korektura Vilém Kmuníček

Tisk a vazba PBTisk, a. s., Příbram

Vydání první

Jan Melvil Publishing, 2023

Všechny naše knihy najdete na

melvil.cz.

Chyby a připomínky: melvil.cz/chyby

Recenze a pochvaly: melvil.cz/kniha-jak-zabranit-dalsi-pandemii,

libisemi@melvil.cz

Knihy vychází také elektronicky a jako audiokniha.

ISBN 978-80-7555-187-0

OBSAH

Předmluva / 7

1. Poučme se z covidu-19 / 27
2. Vytvořme tým pro prevenci pandemie / 48
3. Zlepšeme se ve včasném odhalování ohnisek nákazy / 60
4. Pomozme lidem, aby se mohli okamžitě chránit / 92
5. Najděme rychle nové způsoby léčby / 122
6. Připravme se na výrobu vakcín / 152
7. Cvičme, cvičme, cvičme / 197
8. Překleňme propast ve zdravotní péči mezi bohatými a chudými zeměmi / 215
9. Vytvořme a financujme plán prevence pandemií / 235

Doslov: Jak covid-19 změnil směr naší digitální budoucnosti / 258

Slovníček / 273

Poděkování / 277

Poznámky / 281

Rejstřík / 297

Všem, kteří při pandemii covidu-19 riskovali život v první linii, vědcům a lídrům, kteří se dokážou postarat o to, aby se nic podobného už neopakovalo.

A na památku Paula Farmerera, jenž svým odhodláním zachraňovat životy inspiroval svět. Autorský honorář za tuto knihu bude věnován jeho organizaci *Partners in Health*.

PŘEDMLUVA

Onoho pátečního večera v polovině února 2020 jsem zrovna večeřel, když mi došlo, že se z covidu-19 stane globální katastrofa.

Už několik týdnů jsem s odborníky z Nadace Billa a Melindy Gatesových probíral nové respirační onemocnění, které se šířilo v Číně a na jiných místech světa se teprve začínalo objevovat. Díky tomu, že disponujeme týmem špičkových specialistů, kteří mají desítky let zkušeností s monitorováním infekčních nemocí, jejich léčbou a prevencí, jsme covid-19 bedlivě sledovali. Virus se začal objevovat v Africe, a tak jsme na základě vlastních raných odhadů a žádostí afrických vlád vyčlenili finanční podporu, jež měla zabránit jeho dalšímu šíření (nebo pomoci jednotlivým zemím v případě, že by se tak stalo). Uvažovali jsme následovně: doufáme, že se z viru nestane celosvětový problém, nicméně dokud to nebudeme vědět s jistotou, musíme právě s takovým scénářem počítat.

V této fázi stále existovala naděje, že se virus podaří zkrotit a k pandemii nedojde. Čínská vláda vyhlásila nebývale přísná bezpečnostní opatření, aby uzavřela město Wu-chan, ve kterém se virus objevil: zavřely se školy a veřejné prostory, občané obdrželi kartičky s povolením, jež jim umožňovaly opustit domov na maximálně třicet minut denně. V té době se virus vyskytoval v natolik omezené míře, že lidé mohli svobodně cestovat. Zkraje února jsem letěl do Jihoafrické republiky na charitativní tenisový

zápas. Po návratu jsem se rozhodl problematiku covidu-19 detailně probrat v nadaci. Nedávala mi spát jedna zásadní otázka a chtěl jsem na ni vyčerpávající odpověď: Je možné virus zadržet, nebo se z něj stane celosvětový problém?

Uchýlil jsem se ke své nejoblíbenější taktice, na niž spoléhám už celé roky: k pracovní večeři. Nemusíte složitě vymýšlet program, zkrátka pozvete zhruba deset chytrých hlav, postaráte se o jídlo a pití, položíte pár otázek a necháte je uvažovat nahlas. Ty nejzásadnější konverzace svého pracovního života jsem vedl s vidličkou v ruce a ubrouskem na klíně.

Pár dní po návratu z Jihoafrické republiky jsem rozeslal e-mail s plány na páteční večer: „Mohli bychom pozvat na večeři lidi, kteří se zabývají koronaviry, abychom zjistili, na čem jsme.“ Téměř všichni byli tak laskaví, že si ve svých nabitých programech udělali čas, a ještě ten pátek se v mé kanceláři nedaleko Seattlu sešel na večeři deset odborníků z nadace a z dalších organizací. Nad pečenými žebírky se salátem jsme otevřeli klíčovou otázku: Čeká nás pandemie covidu-19?

Toho večera jsem se dozvěděl, že čísla nehrají ve prospěch lidstva. Vzhledem k tomu, že se covid-19 šíří vzduchem, a je tím pádem nakažlivější než například HIV nebo ebola, existovala jen malá pravděpodobnost, že se jeho výskyt podaří omezit na několik států. Během následujících měsíců se jím nakazily miliony lidí po celém světě a miliony lidí připravil o život.

Překvapilo mě, že hrozící katastrofa světové politiky téměř neznepekokuje. „Proč vlády nejednají rázněji?“ zeptal jsem se.

Jihoafrický výzkumník Keith Klugman, který do naší nadace přišel z Emoryho univerzity, odpověděl jen: „To by rozhodně měly.“

Infekčními nemocemi (ať už přerostou v pandemie, nebo ne) jsem tak trochu posedlý. Na rozdíl od témat mých předchozích knih – softwaru a klimatické změny – nepředstavují smrtící

nakažlivé choroby téma, jímž by se lidé chtěli zabývat. (Covid-19 je výjimka, která potvrzuje pravidlo.) A tak jsem se postupně naučil krotit své sklony nadšeně vykládat na večírcích o léčbě AIDS a očkování proti malárii.

Toto téma mě začalo intenzivně zajímat před pětadvaceti lety, v lednu 1997, kdy jsme si s Melindou přečetli v *The New York Times* článek od Nicholase Kristofa. Nick v něm popisoval, že průjem každoročně zabije 3,1 milionu lidí, především dětí. Taková čísla nás vyděsila. Tři miliony dětí ročně! Jak mohlo tolik dětí umírat na něco, co pro nás představovalo jen krátkodobé nepříjemné obtíže?

For Third World, Water Is Still a Deadly Drink

By NICHOLAS D. KRISTOF

THANE, India — Children like the Bhagwan boys scamper about barefoot on the narrow muddy paths that wind through the labyrinthine slum here, squatting and defecating themselves as the need arises, and the filth as

„Pro Třetí svět je voda pořád smrtonosný nápoj.“ Útržek *The New York Times*. © 1997 The New York Times Company. Všechna práva vyhrazena. Použito v souladu s licenčním ujednáním.

Dozvěděli jsme se, že se k milionům dětí nedostane ta nejzákladnější léčba (levná tekutina, která při průjmu doplňuje živiny), jež by jim zachránila život. Připadalo nám, že bychom s tímto problémem dokázali pomoci, a začali jsme vypisovat finanční podporu na zajištění léčby dostupné pro větší množství pacientů. Zároveň jsme se pustili do podpory vývoje vakcíny, která by průjmovým onemocněním dokázala předcházet.*

* Ve třetí kapitole vám povím, jak to celé dopadlo.

Chtěl jsem vědět víc. Spojil jsem se s Billem Foegem, jedním z epidemiologů, kteří se zasloužili o vymýcení neštovic, a bývalým ředitelem amerického Centra pro kontrolu a prevenci nemocí (Centers for Disease Control and Prevention, CDC). Bill mi dal štos jedenaosmdesáti skript a novinových článků pojednávajících o neštovicích, malárii a veřejném zdraví v chudých zemích. Přečetl jsem je jedním dechem a požádal ho o další. Ten nejzásadnější text se skrýval za nudným názvem: *World Development Report 1993: Investing in Health, Volume 1* (Zpráva o světovém rozvoji za rok 1993: Investice do zdraví, 1. svazek). Zrodila se má posedlost nakažlivými nemocemi, obzvláště těmi, které se vyskytují v nízké a středněpříjmových státech.

Pustíte-li se do studia nakažlivých nemocí, zanedlouho se dostanete k tématu výskytu nález, epidemií a pandemií. Definice daných termínů jsou o poznání volnější, než byste čekali. Obecně platí, že o výskytu nákazy hovoříme tehdy, když nemoc kulminuje v omezené oblasti, a o epidemii, šíří-li se dál regionem nebo celou zemí. Jestliže epidemie pokračuje v globálním měřítku a ovlivní víc než jeden kontinent, nastává pandemie. Některé nemoci se vyskytují jen v určité oblasti – říká se jim *endemické*. Například malárie je endemická v řadě rovníkových oblastí. Pokud covid-19 nikdy zcela nezmizí, bude klasifikován jako endemická choroba.

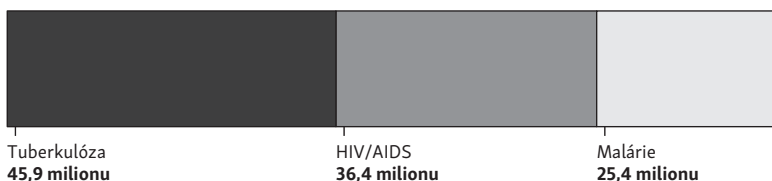
Objev nového patogenu není nic neobvyklého. Za posledních padesát let jich podle Světové zdravotnické organizace (WHO) vědci identifikovali více než 1 500, přičemž většina se zprvu objevila u zvířat a následně se rozšířila na člověka.

Některé nezpůsobily žádné velké škody, jiné, jako HIV, se změnilo v katastrofu. Virus HIV zabil více než 36 milionů lidí a dnes s ním žije přes 37 milionů lidí. V roce 2020 jsme zaznamenali jeden a půl milionu nových případů; počet nově nakažených teď s každým rokem klesá, neboť lidé, kteří jsou náležitě léčeni antiretrovirotiky, nemoc dál nešíří.

S výjimkou neštovic (jediné lidské nemoci, která kdy byla vymýcena) nám dál dělají společnost všechny staré nakažlivé choroby. Dokonce i mor, nemoc, kterou si většina z nás spojuje se středověkem, je tu pořád s námi. V roce 2017 zasáhl Madagaskar; nakazilo se na 2 400 lidí a přes 200 jich zemřelo. WHO každoročně obdrží minimálně čtyřicet zpráv o výskytu nákazy cholerou. Mezi lety 1976 a 2018 jsme byli svědky čtyřiaadvaceti lokálních výskytů nákazy a jedné epidemie eboly. Zahrnete-li do celkového počtu i malá ohniska, dojde ročně odhadem k více než dvěma stům výskytů nakažlivých chorob.

Úmrtí na TBC, HIV/AIDS a malárii (1990–2019)
107,7 milionu

Endemičtí zabijáci. HIV/AIDS, malárie a tuberkulóza zabily po celém světě od roku 1990 přes sto milionů lidí. (Institut pro zdravotní metriku a vyhodnocování, Institute for Health Metrics and Evaluation, IHME)

Celosvětová činnost naší nadace na poli zdravotnictví se soustřeďuje na AIDS, tuberkulózu, malárii a další takzvané „tiché epidemie“, společně s průjmovými onemocněními a mateřskou úmrtností. V roce 2000 zabily tyto nemoci více než patnáct

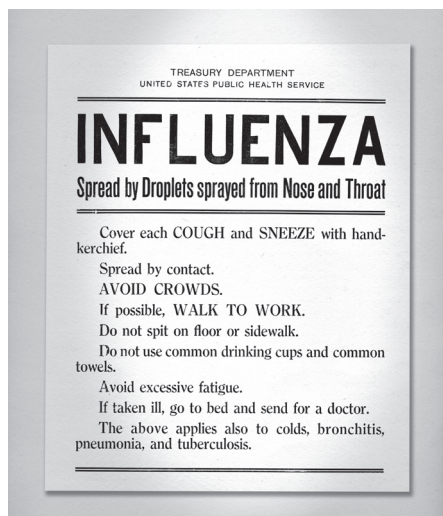
milionů lidí, z nichž velkou část tvořily děti, přesto je na ně vynakládáno skandálně málo peněz. Spolu s Melindou jsme to vnímali jako oblast, v níž bychom svými zdroji a schopností sestavovat inovativní týmy mohli přispět k výrazné změně.

Billboard informující o AIDS a prevenci nemoci, Lusaka, Zambie.

O činnosti naší nadace v oblasti zdraví panuje jedna rozšířená, leč mylná představa. Nezaměřujeme se na ochranu obyvatel bohatých zemí před nemocemi. Zaměřujeme se na propastný rozdíl ve zdravotní péči mezi vysokopříjmovými a nízkopříjmovými zeměmi. Aktivity v této oblasti nám poskytly řadu informací o nemocech, jež mohou zasáhnout vyspělý svět. Přestože na boj s těmito nemocemi vyčleníme část našich zdrojů, primárně se na ně zaměřovat nebudeme. Soukromý sektor, vlády bohatých zemí a další filantropové na to už nyní vynakládají značné prostředky.

Pandemie pochopitelně postihují všechny země a já si jimi lámou hlavu od chvíle, kdy jsem se pustil do studia nakažlivých nemocí. Respirační viry, včetně chřipkových virů a koronaviřů, jsou kvůli rychlosti svého šíření obzvláště nebezpečné.

Výzva americké vlády k dodržování správné hygieny a zachovávání společenského odstupu při chřipkové pandemii v roce 1918.

Pravděpodobnost, že nás zasáhne pandemie, stále roste. Částečně proto, že s postupující urbanizací pronikají lidé čím dál hlouběji do různých přírodních prostředí, kde hojně přicházejí do kontaktu se zvířaty. Vznikají tak příležitosti pro přenos nemoci ze zvířete na člověka. Dalším důvodem je raketový nárůst mezinárodního cestování (alespoň tedy dokud covid-19 jeho vzestup dočasně nezpomalil). V předcovidovém roce 2019 dorazilo do nějaké mezinárodní destinace 1,4 miliardy turistů, pro porovnání — v roce 1950 to bylo 25 milionů. Že od poslední katastrofální pandemie uplynulo už sto let (chřipka si v roce 1918 vyžádala na padesát milionů obětí), je v zásadě jen velké štěstí.

O možnosti vypuknutí chřipkové pandemie se v éře před covidem-19 v zásadě dobře vědělo. Řada lidí o chřipce z roku 1918 přinejmenším slyšela a ještě si matně vybavovali pandemii prasečí chřipky z let 2009 až 2010. Sto let je však dlouhá doba a téměř nikdo z těch, kdo pandemii chřipky zažil, už není mezi námi.

Pandemie prasečí chřipky nakonec nepředstavovala obrovský problém, protože svou smrtností nijak výrazně nepřevyšovala běžnou chřipku. Když jsem se to všechno zkraje nového milénia dozvídal, o koronavirech (jednom ze tří typů virů způsobujících běžná nachlazení) se nemluvilo zdaleka tak často jako o chřipce.

Čím hlouběji jsem do problematiky pronikal, tím víc jsem si uvědomoval, jak nepřipravený je svět na epidemii závažného respiračního viru. Četl jsem zprávu WHO reagující na pandemii prasečí chřipky v roce 2009, jež prorokovala: „Svět není dostatečně dobře připraven reagovat na vážnou chřipkovou pandemii nebo na obdobnou globální krizovou situaci ohrožující veřejné zdraví.“ Zpráva obsahovala plán, jak se na něco podobného postupně připravit. Realizace se dočkala jen malá část kroků.

Rok poté mi můj přítel Nathan Myhrvold vykládal o svém výzkumu největších hrozeb, jimž lidstvo může čelit. Největší starosti mu dělaly uměle vytvořené biologické zbraně (nemoci vypěstované v laboratoři), ovšem také přirozeně se vyskytující viry na jeho seznamu obsadily vysoké příčky.

S Nathanem se známe už desítky let. Vybudoval v Microsoftu špičkovou výzkumnou divizi, je to polyhistor, který se mimo jiné věnoval i výzkumu vaření (!), dinosaurů a astrofyziky. Nemá sklon zveličovat nebezpečí. Takže když tvrdil, že vlády po celém světě nedělají v podstatě nic pro to, aby se připravily na pandemii jakéhokoli druhu (ať už přirozenou nebo úmyslně vyvolanou), debatovali jsme o tom, jak situaci změnit.*

V této souvislosti se mi nesmírně zamlouvá Nathanova analogie: budova, v níž momentálně sedíte (předpokládám, že si

* Nathan o tom nakonec napsal studii s názvem „Strategic Terrorism: A Call to Action“ (Strategický terorismus: Výzva k akci), kterou zveřejnil časopis *Lawfare*. Najdete ji na <https://papers.ssrn.com>. Nedoporučuji ji číst před spaním – dost vám zaměstná hlavu.

knížku nečtete na pláži), je nejspíš vybavena detektory kouře. Pravděpodobnost, že tato budova dnes vyhoří, je velice malá – může klidně stát sto let, aniž by vyhořela. Jenomže to pochopitelně není jediná stavba široko daleko a někde na světě, právě v tento okamžik, nějakou budovu zachvacují plameny. Je to připomínka toho, proč lidé instalují detektory kouře: aby se chránili před něčím, co se stává jen výjimečně, ale potenciálně to přináší velké škody a ztráty.

Když dojde na pandemii, je svět jedna velká budova vybavená detektory kouře, které nejsou nijak zvláště citlivé a činí jim potíže spolu navzájem komunikovat. Vypukne-li požár v kuchyni, může se rozšířit do jídelny dřív, než se o tom dozví dostatečné množství lidí, aby jej stihli uhasit. Alarm se navíc spustí zhruba jednou za sto let, takže je snadné zapomenout, že jisté nebezpečí hrozí neustále.

Člověk si jen těžko představí, jak rychle se může nemoc šířit, neboť s exponenciálním růstem se většina z nás v běžném každodenním životě nesetkává. Vezměme si k ruce matematiku. Nakazí-li se v den číslo jedna infekční chorobou sto lidí a s každým dalším dnem se toto číslo zdvojnásobí, budou sedmadvacátý den nakaženi všichni obyvatelé planety.

Na jaře roku 2014 jsem začal dostávat e-maily od zdravotního týmu naší nadace, které se týkaly hrozivě vypadající nákazy. Jednalo se o několik případů viru ebola zaznamenaných v jihovýchodní Guinei. V červenci se ebola objevila v hlavním guinejském městě Konakry a hlavních městech sousedních států – v Libérii a v Sierře Leone. Virus se nakonec rozšířil do sedmi dalších zemí včetně Spojených států a zabil přes jedenáct tisíc lidí.

Ebola je děsivá nemoc (pacienti při ní obvykle krvácejí z tělních otvorů), ale překotný nástup nemoci a symptomy znemožňující pohyb vedou k tomu, že se jí nemohou nakazit desítky milionů lidí. Ebola se šíří výhradně fyzickým kontaktem

s tělesnými tekutinami nakažené osoby a v době, kdy jste skutečně nakažliví, je vám tak špatně, že rozhodně nevstanete z lůžka. Největšímu nebezpečí byly vystaveny osoby, které se staraly o nakažené pacienty, ať už doma nebo v nemocnici, případně ty, jež během pohřebních rituálů omývaly tělo člověka, kterého nemoc připravila o život.

Ebola nakonec mnoho Američanů nezabila, ale připomněla jim, že nakažlivé nemoci dokážou překonat veliké vzdálenosti. Po propuknutí infekce se děsivý patogen dostal kromě Spojených států také do Velké Británie a Itálie – tedy do míst, kam s oblibou cestují američtí turisté. Nezáleželo na tom, že v těchto třech zemích bylo zaznamenáno celkově jen šest případů nákazy ebolou, přičemž pouze jeden skončil smrtí, zatímco v západní Africe přesáhl celkový počet jedenáct tisíc. Američané epidemii věnovali – alespoň na chvíli – pozornost.

Během epidemie eboly v západní Africe v letech 2014 až 2016 se řada lidí setkala s virem při pohřebních shromážděních, neboť přišli do těsného kontaktu s nedávno zesnulou obětí.

Zavěťřil jsem příležitost zdůraznit fakt, že svět není připraven čelit infekční nemoci, která by se skutečně mohla rozvinout v pandemii. *Pokud si myslíte, že byla situace s ebolou kritická, dovoľte mi, abych vám pověděl, co by zvládla chřipka.* O vánočních svátcích v roce 2014 jsem se pustil do sepisování zprávy zabývající se nedostatkem v globální připravenosti, na něž ebola upozornila.

Byly obrovské. Neexistoval žádný systém, který by sledoval šíření nemoci ve společnosti. Když už byly k dispozici diagnostické testy, čekalo se na jejich výsledky celé dny – což je v situaci, kdy potřebujete izolovat nakažené jedince, hotová věčnost. Existovala dobrovolnická síť odvážných odborníků na infekční nemoci, kteří vyráželi pomáhat úřadům v postižených zemích, nebyl tu však žádný početnější tým placených expertů pracujících na plný úvazek. A i kdybychom jej měli, neexistoval žádný plán, podle něhož by se tým operativně přesouval tam, kde je právě nejvíce potřeba.

Jinými slovy problém nespočíval v tom, že stávající systém nefungoval dostatečně dobře. Problém spočíval v tom, že tu de facto žádný systém nebyl.

Přesto jsem neměl dojem, že by Nadaci Billa a Melindy Gatesových dávalo smysl, aby z tohoto tématu učinila svou prioritu. Koneckonců se zaměřujeme na oblasti, kde trhy nedovedou řešit

závažné problémy. Byl jsem přesvědčen, že vlády v bohatých zemích začnou po zděšení z eboly konečně jednat – pokud tedy pochopily, co je v sázce. V roce 2015 jsem v *The New England Journal of Medicine* (NEJM) publikoval článek poukazující na to, jak nepřipravený je svět, a vysvětloval jsem, k jakým opatřením je třeba přistoupit, aby se situace změnila. Své varování jsem upravil tak, aby se dalo přednést na konferenci TED, a nazval jej „The Next Epidemic? We’re Not Ready“ (Příští epidemie? Nejsme připraveni). Doplnil jsem jej animací zachycující třicet milionů lidí umírajících na chřipku obdobně nakažlivou, jako byla ta z roku 1918. Naléhavost sdělení měla zajistit, že se svět přichystá – zdůraznil jsem, že můžeme očekávat ekonomické ztráty v bilionech dolarů a masivní rozvrat. Moje přednáška na TEDu se dočkala 43 milionů zhlédnutí, 95 procent diváků si ji však pustilo až po vypuknutí pandemie covidu-19.

Nadace Billa a Melindy Gatesových vytvořila ve spolupráci s německou, japonskou a norskou vládou a s Wellcome Trust organizaci nazvanou Koalice pro inovace v epidemické připravenosti (Coalition for Epidemic Preparedness Innovations, CEPI). Zaměřuje se na urychlení práce na očkování proti novým infekčním nemocem a pomáhá vakcíny dostat k lidem v nejchudších zemích. Finančně jsem podpořil také lokální výzkum prováděný v Seattlu, abychom získali víc poznatků, jak se chřipka a další respirační onemocnění šíří společností.

CEPI a seattleský výzkum chřipky se ukázaly jako přínosné investice, jež po vypuknutí covidu-19 pomohly, ničeho jiného jsme však v zásadě nedosáhli. Přes sto deset zemí analyzovalo svou připravenost a WHO nastínila kroky, které měly pomoci zacelit zející mezery. Nikdo se však těmito závěry a plány neřídil. Volalo se po zlepšeních, ale nedělo se nic.

Šest let po vystoupení na TEDu a zveřejnění studie v *NEJM* se po světě šířil covid-19 a reportéři i přátelé se mě ptali, zda nelituji, že jsem se do toho v roce 2015 neopřel víc. Netuším, jak

jsem mohl ještě víc upozorňovat na fakt, že potřebujeme lepší nástroje a schopnost je rychle začít škálovat. Možná jsem měl tuto knihu napsat v roce 2015, ale pochybuji, že by tehdy vzbu-
dila pozornost.

Po panice způsobené ebolou monitoroval jeden z týmů v Nadaci Billa a Melindy Gatesových výskyt různých nákaz a od začátku ledna roku 2020 sledoval šíření SARS-CoV-2, tedy viru, o němž dnes víme, že způsobuje nemoc covid-19.*

Trevor Mundel, šéf našeho globálního zdravotnického programu, poslal 23. ledna Melindě a mně e-mail, v němž popsal úvahy svého týmu, a žádal o první finanční příspěvek na činnosti související s covidem. „Koronavirová nákaza,“ uvedl, „se bohužel šíří dál a hrozí, že přeroste ve vážnou pandemii (na jednoznačné závěry je ještě brzy, ale musíme začít okamžitě jednat).“**

S Melindou jsme už před dlouhou dobou vytvořili systém umožňující nám rozhodovat o naléhavých grantových žádostech, které nemohou počkat do výročních strategických hodnocení. Když si jeden z nás podobné žádosti všimne, pošle ji tomu druhému s prostou douškou: „Tohle mi dává smysl, chceš do toho jít a schválit to?“ Ten druhý už svým e-mailem rovnou schvaluje financování. Nadaci předsedáme společně, a tak tento systém

* Něco málo k terminologii. SARS-CoV-2 je název viru, který způsobuje onemocnění covid-19. Technicky vzato označuje *covid* všechny nemoci vyvolané koronaviry, mezi něž covid-19 patří. (Devatenáctka označuje rok 2019, ve kterém se objevil.) V zájmu čtivosti budu odteď jak nemoc covid-19, tak virus, který ji způsobuje, označovat souhrnně slovem *covid*.

** Už několikrát jsem v této předmluvě zmínil Nadaci Billa a Melindy Gatesových, o které vám v průběhu knihy prozradím daleko víc. Nedělám to proto, abych se vytahoval, ale protože tým nadace hrál důležitou roli v úsilí vynaloženém na vývoj vakcín, léčbu a diagnostikování covidu-19. Těžko bych mohl něco vyprávět, aniž bych se při tom zmínil o jeho práci.

využíváme při zásadních rozhodnutích i nadále, přestože už nejsme manželé a nadaci řídíme ve spolupráci se správní radou.

Deset minut poté, co mi přišel Trevorův e-mail, jsem Melindě navrhl, abychom žádost schválili. Souhlasila a odpověděla Trevorovi: „K dnešnímu dni poskytujeme pět milionů dolarů a do budoucna počítáme s možným navýšením částky. Jsme rádi, že se na to tým vrhl tak rychle. Situace se mi zdá značně znepokojivá.“

Vyčleněný obnos podle očekávání skutečně nestačil, což se ukázalo už při večeři v půlce února a na řadě dalších jednání. Nakonec nadace vyčlenila na různé aspekty boje s covidem-19 včetně zpomalení jeho šíření, vývoje vakcín a léčby a zajištění jejich dostupnosti lidem v chudých zemích přes dvě miliardy dolarů.

Od začátku pandemie jsem měl možnost spolupracovat s dlouhou řadou odborníků pracujících pro nadaci i mimo ni a učit se od nich. Jeden z nich si zaslouží zvláštní zmínku.

V březnu 2020 jsem si poprvé telefonoval s vedoucím Národního ústavu pro alergie a infekční nemoci Anthonym Faucim. Mám to štěstí, že Tonyho znám už spoustu let (dávno předtím, než se dostal na obálky společenských časopisů). Zajímalo mě, co si o tom všem myslí – obzvláště pak o potenciálu vakcín a metod léčby, na jejichž vývoji se pracovalo. Naše nadace řadu z nich podporovala, proto jsem se chtěl ujistit, že je náš program vývoje a využití inovací v souladu s tím jeho. Potřeboval jsem si také ujasnit jeho veřejná prohlášení o dodržování společenského odstupu a nošení roušek, abych mohl případně při rozhovorech opakovat táž fakta.

Už náš první rozhovor byl velmi plodný a do konce roku jsme si pak s Tonym aspoň jednou za měsíc zavolali, abychom probrali vývoj různých léčebných metod a vakcín a naplánovali, jak by mohl zbytek světa využít práce odvedené ve Spojených

státech. Dokonce jsme absolvovali i několik společných rozhovorů. Považoval jsem za čest, že vedle něj mohu (pochopitelně jen virtuálně) sedět.

Má otevřená prohlášení vedla mimo jiné k tomu, že se práce Nadace Billa a Melindy Gatesových stala terčem větší kritiky než za všechny předešlé roky dohromady. Nejpromyšlenější zněla takto: Bill Gates je miliardář bez voličského mandátu – jak se opovažuje komukoli diktovat nějaké zdravotnické plány? Taková kritika implikuje trojici závěrů: Nadace Billa a Melindy Gatesových má příliš velký vliv; já mám příliš silnou víru v soukromý sektor jakožto hnací motor změny; a coby technofil jsem přesvědčený, že nové vynálezy vyřeší všechny naše problémy.

Samozřejmě připouštím, že jsem nikdy nebyl zvolen do žádné veřejné funkce a ani nemám v plánu se o ni ucházet. A souhlasím, že pro společnost není dobré, když mají bohatí lidé příliš velký vliv.

Nadace Billa a Melindy Gatesových ale své zdroje a vliv nevyužívá skrytě. Zcela otevřeně informujeme o tom, co financujeme a jakých výsledků jsme dosáhli: o neúspěších, stejně jako o úspěších. A víme, že někteří naši kritici se rozhodli mlčet, neboť nechtějí riskovat, že by mohli přijít o naše granty, což je jeden z důvodů, proč se enormně snažíme konzultovat s odborníky mimo nadaci a získávat tak odlišné názory. (Ze stejného důvodu jsme v roce 2022 rozšířili správní radu naší nadace.) Chceme zlepšit kvalitu veřejných investic a nasměrovat financování k projektům, jež mohou mít co největší dopad.

Kritici mají také pravdu v tom, že nadace masivně podporuje některé velké iniciativy a instituce, které bývají převážně doménou států, jako je boj s dětskou obrnou a podpora organizací typu WHO. Stalo se tak ale především proto, že se jedná o zcela zásadní oblasti, jimž se od státu ani zdaleka nedostává potřebných prostředků a podpory, přestože z nich – jak tato pandemie

ukázala – společnost jako celek zcela zjevně profituje. Nikdo by nebyl šťastnější než já, kdyby se v nadcházejících letech Nadace Billa a Melindy Gatesových podílela na globálních výdajích o poznání méně, neboť, jak se v této knize dočtete, se jedná o investice do zdravějšího a produktivnějšího světa.

V souvislosti s tím kritici prohlašují, že není fér, aby hrstka lidí, jako jsem já, za pandemii ještě víc zbohatla, zatímco řada jiných trpěla. Mají naprostou pravdu. Mé bohatství mě do velké míry ochránilo před dopady covidu-19. Netuším, jaké to je, když vám pandemii zničí život. Ovšem to nejlepší, co mohu udělat, je nadále se snažit dostát svému závazku, který jsem učinil před lety, a sice že většinu svých zdrojů vrátím společnosti takovým způsobem, jenž učiní ze světa spravedlivější místo.

A ano, jsem technofil. Inovace jsou kladivo, jímž buším do každého hřebíku, který mi padne do oka. Jakožto zakladatel úspěšné technologické firmy hluboce věřím v to, že motorem inovací je soukromý sektor. Inovace však nemusejí představovat jen nový přístroj nebo vakcínu, přestože ty jsou samy o sobě velice důležité. Může se jednat o odlišný přístup k věcem, novou politiku nebo promyšlený systém financování veřejných statků. V této knize se dočtete o některých z těchto inovací, neboť úžasné nové produkty mohou být maximálně prospěšné jen za předpokladu, že se dostanou k těm nejpotřebnějším – a to na poli zdraví obvykle znamená spolupracovat s vládami, jež i v těch nejchudších zemích představují téměř bez výjimky entitu zajišťující veřejné služby. Proto se budu zasazovat o posílení systémů veřejného zdravotnictví, které – fungují-li dobře – mohou sloužit jako první obranná linie proti nově vznikajícím nemocem.

Bohužel ne všechna kritika mé osoby dává smysl. Za covidové pandemii jsem nepřestával žasnout, jakým terčem konspiračních teorií jsem se stal. Nešlo o nic nového – uhozené představy o Microsoftu kolují už desítky let –, ale útoky se zintenzivnily.

Netušil jsem, zda se do toho mám vkládat, nebo ne. Pokud to budu ignorovat, bude se to šířit. Dokázal bych snad přesvědčit někoho, kdo podobným představám podlehne, kdybych vystoupil a řekl: „Nemám nejmenší zájem monitorovat váš pohyb – upřímně, je mi naprosto fuk, co děláte – a žádná z vakcín neobsahuje sledovací zařízení.“? Rozhodl jsem se, že nejlepší bude, když se budu dál věnovat své práci s vírou, že pravda zvítězí nad lží.

Přední epidemiolog Larry Brilliant pronesl před lety památ-nou větu: „Propuknutí nákazy je nevyhnutelné, pandemii se vyhnout lze.“ Mezi lidmi se nemoci šíří od nepaměti, nemusí se však rozvinout v celosvětovou katastrofu. Tato kniha pojed-nává o tom, jak mohou vlády, vědci, společnosti a jednotlivci vybudovat systém, jenž zabrání tomu, aby se z nevyhnutelných lokálních epidemií staly pandemie.

Ze zcela zřejmých důvodů je teď ideální doba se do toho pus-tit. Nikdo, kdo prožil pandemii covidu-19, na ni nezapomene. Stejně jako změnila druhá světová válka pohled na svět generace mých rodičů, změnil covid-19 to, jak vnímáme svět my.

Nemusíme však žít ve strachu z další pandemie. Svět může poskytnout základní péči všem a může být připraven reagovat na jakoukoli novou nemoc a zamezit jejímu šíření.

Jak by to vypadalo v praxi? Představte si to:

Výzkum nám umožňuje porozumět všem respiračním pa-togenům a dává nám podklady k vytvoření nástrojů, jako jsou diagnostika, antiretrovirotika a vakcíny, ve větších objemech a mnohem rychleji, než je možné dnes.

Univerzální vakcíny nás chrání před všemi druhy respi-račních patogenů, které mohou s vysokou pravděpodob-ností způsobit pandemii: koronaviry a chřipkou.

Potenciálně nebezpečná nemoc je rychle detekována lokálními orgány ochrany veřejného zdraví,* jež fungují efektivně dokonce i v těch nejchudších zemích světa.

Cokoli neobvyklého se prověřuje v kvalifikovaných laboratořích a informace se nahrávají do globální databáze monitorované specializovaným týmem.

V případě odhalení hrozby začnou vlády bít na poplach a vydají doporučení ohledně cestování, společenského odstupu a nouzového plánování.

Vlády začnou využívat plošné nástroje, které mají ihned k dispozici, jako jsou povinné karantény, antiretrovirotika poskytující ochranu proti většině kmenů, a testy, jež lze provést v jakémkoli zdravotnickém zařízení, v práci nebo i doma.

Nebude-li to stačit, začnou inovátoři na celém světě okamžitě pracovat na vývoji testů, léčby a účinné vakcíny proti patogenu. Obzvláště rychle jde kupředu diagnostika, takže může být v krátkém časovém úseku otestováno velké množství lidí.

Nové léky a vakcíny se schvalují v podstatně kratším časovém horizontu, neboť jsme se předem dohodli na zkrácení klinických zkoušek a sdílení výsledků. Jakmile jsou léky i vakcíny připraveny, okamžitě se rozjede výroba, neboť továrny už stojí a jsou certifikované.

* V České republice je to síť hygienických stanic, pozn. red.

Nikdo nezaostává, protože už víme, jak rychle vyrobit vakcíny pro všechny.

Všechno putuje tam, kam má, a tehdy, kdy má, neboť jsme nastavili systémy tak, aby se produkty dostaly až k pacientům. Všichni jsou o celé situaci dostatečně a srozumitelně informováni, čímž se předchází panice.

Všechno se odehrává rychle. Od prvotní známky nebezpečí uplyne jen šest měsíců, než vzniknou první bezpečné, účinné vakcíny*, které ochrání obyvatele planety.

Některým čtenářům bude předložený scénář připadat přehnaně ambiciózní. Je to bezesporu velký cíl, ale k jeho uskutečnění už máme nakročeno. V roce 2021 oznámil Bílý dům plán, podle nějž má být při další epidemii – v případě vyčlenění dostatečných zdrojů – vyvinuta vakcína během sta dnů. Doba mezi začátkem procesu a jeho dokončením se už teď zkracuje: od genetické analýzy viru covid-19 po otestování prvních vakcín a jejich schválení uběhlo pouhých dvanáct měsíců, přičemž obvykle takový proces trval minimálně pět let. Technologický pokrok, jehož jsme za pandemie dosáhli, to celé v budoucnu ještě urychlí. Pokud budeme my (vlády, sponzoři a soukromý sektor) dělat správná rozhodnutí a budeme dobře investovat, dokážeme to. Upřímně, vidím v tom nejen příležitost zabránit opakování ošklivých katastrof, ale také šanci dosáhnout něčeho úžasného: vymýtí celou čeleď respirační virů. Znamenalo by to nejen konec koronavirů, jako je covid-19, ale dokonce i chřipky. Každoročně

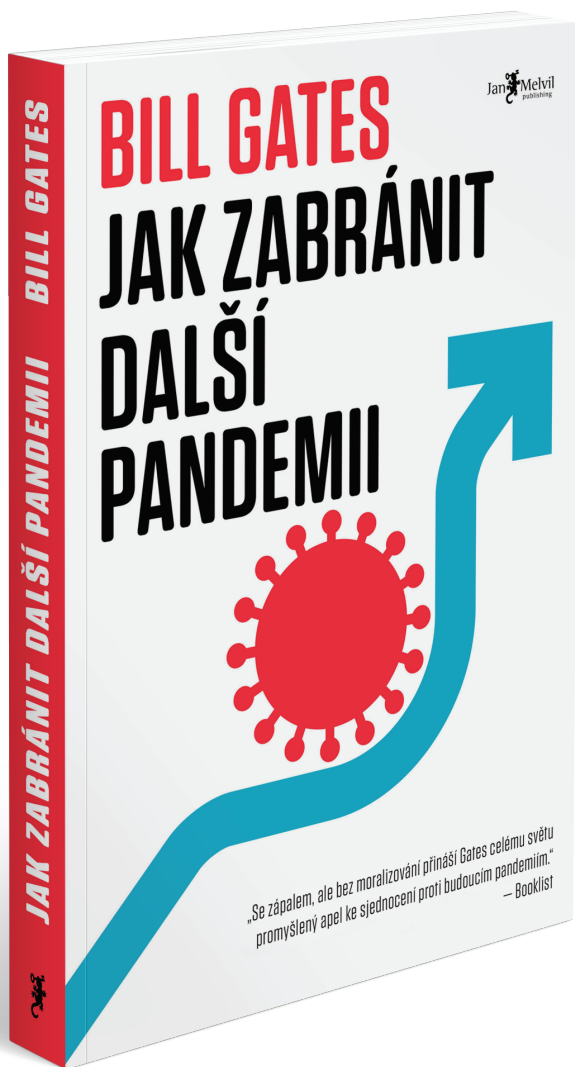
* V oblasti medicíny jsou *efektivita* a *účinnost* dvě zcela odlišné věci. Účinnost udává, jak dobře si vakcína vedla při klinické zkoušce. Efektivita říká, jak dobře si vede v reálném světě. Pro zjednodušení používám pro obojí termín účinnost.

je zaznamenána miliarda případů chřipky, přičemž tři až pět milionů z nich je vážných a pacienti končí v nemocnicích. Tři sta tisíc lidí nákazu nepřezijí. Připočtete k tomu dopad koronavirů, z nichž některé způsobují běžné nachlazení. Výhody pramenící z jejich vymýcení by byly zcela zásadní.

Každá kapitola knihy vysvětluje jeden z kroků, jež je potřeba učinit, abychom se připravili. Dohromady tvoří plán na eliminaci pandemie jakožto hrozby lidstvu a snižují pravděpodobnost, že by si lidé museli v budoucnu prožít další covid-19.

Ještě jedna poznámka, než se do toho pustíme: covid-19 je rychle se vyvíjející nemoc. Od chvíle, kdy jsem začal psát tuto knihu, se objevilo několik variant viru – poslední je omikron – a několik jich zmizelo. Některé způsoby léčby, jež se na základě raných studií jevíly velmi slibně, se ukázaly jako méně účinné, než někteří lidé (mne nevyjímaje) doufali. Zaznívají také otázky ohledně vakcín – například jak dlouhou ochranu poskytují –, na něž dostaneme odpovědi až postupem času.

Dělal jsem, co bylo v mých silách, aby vše, co zazní v této knize, v době jejího vydání platilo. Uvědomuji si, že se situace v nadcházejících měsících a letech nevyhnutelně změní. Ale ať už se vyvine jakkoli, na klíčových bodech mého plánu prevence příští pandemie se nic nezmění. A bez ohledu na další vývoj covidu-19 má svět před sebou ještě kupu práce, než se bude moct spolehnout na svou schopnost zamezit tomu, aby se z lokálních nákaz staly globální katastrofy.

Kupte si papírovou nebo elektronickou verzi knihy
za skvělou cenu na

www.melvil.cz